

Мор. 401/13

125/13

М О Ц А Р Т

Ако трагате за књигом која треба да буде живот Моцарта човека, нећете је такву наћи. Што нађете, нити је биографија, нити историја, нити роман. Моцарт као да није имао живота. Не само зато што је умро у 36-ој години, него што су податци из његова породичног и личног живота сви некако без штофа за даљи животни ток. Нема штофа, нема теста за густ овоземаљски живот. Ево неколико података који ће то доказати, доказати да је Моцарт тек једном ногом стао у неку животну ситуацију, а већ другом изишао из ње. Детенце од пет година почиње да се игра, и одједаред оставља игру и трчи да отсвира неку своју малу музичку идеју. Дете од шест година милује оца, музичара, кога обожава, и говори му: "Кад остари^{ћу}, знаш, ја ћу те чувати, поклопити те стакленим звоном као бакалин сир, да не пада на тебе прашина" – и скида се одједаред то дете оцу с крила, трчи да запакује свој мали фракчић и перику, јер те вечери путује на уметничку турнеју, бестрага по свету. Иду године, Моцарт их има два-наест, већ је стари композитор, виртуоз на неколико инструмената, проналазач новог чекићног система за спилет. Па онда, тај дечко, човек, шта ли је, постаје концертмајстор, и са четрнаест година компонује већ и Мису. Па опет јури у свет, наравно, са гардедамом, мамицом својом. У Паризу, мамица га остави, то јест, легне у гроб, а уметник плаче, оставља све концерте, и бежи оцу. Посећи једном у неки град своје композиције, успут се заљуби, и реши и да се жени. Татица напише ~~не~~ придику о женидбама пре времена, младожења ишмиркне неколико марамица суза, и опет потоне у музику, једини штоф свога живота.

Између свега тога, зову га, и олушкујун плаћају и закидају, разни великани и владари, час музикални, час супротно од тог. Један гроф Естерхази који свира, па један који не свира. Цар Јосиф II, који има баритон; па цар Леополд који уопште нема уши. Из једног таквог музичког обл^ука Моцарт скочи у женидбу. Госпођица Констанца је дивно певала. Али после, показало се да госпођа Моцарт нема појма о раду и реду у кући. А господин Моцарт све је више заљубљен у своју жену, ваљда зато што је непрестано гледа кроз музичке облаке. Његова камерна музика у то доба таква је, да је већ осигурала ^{позорну} Бетовена. Његова позоришна музика таква и толика, да је све спремљено за ^{дво} Вебера и Вагнера. Истина, и Фигарова Женидба и Дон Жуан су пропали у Бечу на сцени, и сиротиња Моцартова је сад она права, без великашких бакшиша, али Моцарт, лак као пена, сналази се, даје приватне часове, свира у квартету, пуна му душа и глава симфонија; и већ је готова и романтична опера Чаробна Фрула с којом ће доћи велики триумф и стотине претстава – живот би се дакле поправио, али Моцарт, како је увек био у животу само ^у једном.

ногом, Моцарт умире 5-ог децембра 1791 године.

Каже се, сахрањен је у општу јаму бечког гробља. Али се то не зна сигурно. У Салцбургу, у Моцартеуму, има гравира погреб Моцартова: сиротињска кола, кљусе, само пас за колима. Не верујте у то: ни пас није ишао. Била је ужасна зима те године, а Моцарт није спремао себи парадан погреб. Увек је компоновао, увек био отсутан из овог живота, па тако умро, тако и сахрањен. Место живота, ево једна јасна рачунска таблица музике Моцартове: близу хиљаду опуса, дакле близу хиљаду нумера из његовог музичког живота, на свега двадесетак нумера из његова човечанског живота. Једну од тих нумера човечанског живота чини Моцартова преписка. То је хрпа површних, шаливих, брбљивих, па и луцкастих импровизација, већином сестри управањених. Импровизације некога који некуда даље жури, нешто друго смишља, и на поласку је умиљат, разговоран, пун вицева, али жури, збогом, музика га зове. И зато, ако хоћете да знате ко је био Моцарт, не тражите биографију, не читајте *interview*, него прочитајте, рецимо, дело: Шест Моцартових квартета, посвећених Хајдну. Не распитујте о Констанци, јер она није чинила Моцартову музику. Немојте мислити да сте нешто сазнали, ако случајно сазнате да је Моцарт имао сина, и да је тај син *као* ~~као~~ *као* идеју да покуша бити композитор, јер није постао композитор, ни наставио Моцарта.

Је ли све то, или ишта од тог живот, тесто живота? И зато, верујте, није Моцарта убио овај живот, ни сиротиња ни глад. Моцарт је сагорео у уметничком врењу и стварању. Генији горе и сагоревају! Знате како гласе Ничеови дивни стихови: "Што такнем, то запламти, што за собом оставим, то је пепео". Моцарт према своме генију и природи, морао би рећи: "Што такнем, зазвучи, што за собом оставим, симфонија је. Како да живи дуже од 36 година, како да не сагори, кад је своју хармоничку васелену почео стварати од шесте своје године! Не заборавите оних хиљаду опуса! И у њима апсолутно све родове музичког стварања, тоталну музику! То је било једаред у музичком свету, и не више! Имао је у неку руку право блажени цар Јосиф кад је над једном Моцартовом партитуром рекао: "Сувише много нота". Да, извирало је то из Моцарта као горски кључ, од музике демона до музике лутака, све, песма, плес, глума, осећај, фантазија, психологија.

Рекосмо: психологија. Од Моцарта слушаоци обично очекују познате чипке и *чипке*, триле и каденце, једно **andante**, и онда опет жубор радости, и чак врсту површности. Пре свега, Моцарт није описан, није дескриптиван. Њега не инспиришу златне рибе, месечина кроз лишће. Није му главна инспирација од живота цвеће и птице, облаци и олуја. Њега инспиришу покрети душе, интервали тих покрета. Откуда би иначе већ од ране младости

имао жарку жељу да за позориште пише музику. И откуда би иначе могао дати, у три своје опере, три потпуно различите обраде ду-
шиних покрета: у Фигаровој Женидби интервале душе грађанске; у Чаробној Фрули интервале ~~душе~~ фантастичног; у Дон Жуану интервале тамно мистичних опредељења.

Много је психолошких квалитета ^{и према} за обраду личности које је Моцарт из литературе уводио у опере. Шпански текст о Дон Жуану истиче једног пустог женскарша. Моцартов Дон Жуан није само аристократски развратник, него је и демонска личност у којој има васеленских снага. Сетите се чудесног D-мол акорда, првог у увертири Дон Жуана. Осећа човек намах све што иде: нешто стра-
хотно; осећа целу садржину и психологију опере у неколико музичких елемената. У једном акорду, као у експлозиву, сабијена је сва по-
тенција за јаке драмске акценте. А што се тај ужасно напети лук на крају опере разређи у D-дур акорду, све се разведри - доказ је опет за нагон великог психолога: после преврата, насиља, греха, има да дође етика мира и ведрине. Сличну прераду карактера извр-
шио је Моцарт у Фигаровој Женидби. Грофица, сасвим је нешто дру-
го код Моцарта него код Бомаршеа, писца књижевног дела. Из грофи-
чине душе извадио је Моцарт арије оштро психолошке, скоро као
суха, непевана реч. Затим, све што је политички сатирично код Бо-
маршеа, дакле непоетско и уско локално, код Моцарта је постало
општечовечанско, кипћећи живот уметничке категорије.

И ритам је код Моцарта психолошки значајан, особито кад се сравни са модерним ритмом. Данас, тај ритам има често ка-
рактер механички: формуле метричке сееенергично ударају, као чеки-
ћима, понекад до бола ушију. Метар код Моцарта је природно ура-
стао у живо музично месо из којег је композиција извађена. Због
тог психолошког елемента у Моцарту, ритам, стил, техника, поред
све пенушавости и затканости, нису бравура, него осећајна мисао.
Ретко су где, као у Моцарта, облици чисти, геометриски прегледни.
Нигде лакше не код Моцарта ни за мелодичном фразом. И нигде лак-
ше не код Моцарта, за иоле извежбанијег слушаоца, ухватити наро-
чити, моцартовски однос између појединих симфоничких комплекса,
звучних грудa, ако се смемо тако изразити. Пена је пена, а психо-
логија је психологија. И пена на мору може да фантазира, али за-
то што је носе таласи тврди, жљебљени, масивно стварни. Тако је
код Моцарта: доле, немачка рефлексивна, сигуран костур; горе, та-
лијанска спонтаност грација, елеганција пена.

И тако Моцарт, обично сматран неком врстом цврчка у музици, излази врло озбиљан и врло одговоран музичар. Ево зна-
чајних речи из једног његова писма, упућена другу: "Музици је свр-
ха да сједини сасвим разне људске духове у једном осећању, а то
је врло тешко. Јер, једно исто осећање је у људима понекад

различно већ према томе којим језиком ти људи исказују то осећање. Отуда је задатак музике тежи, али ефект утолико моћнији, него код поезије, јер музика сједињује духове и кад људи разне језике говоре, и између себе се не могу споразумети. Само ^{као} ~~још~~ ^{може} ~~небо~~ ^{може} музика сједињавати. Шта кажете на те речи цврчка, или композитора чипака и пена! Како су то ванредне, истините, психолошки тачне речи! И ето због тог великог задатка музике: да људи, сви, једно осете, није Моцарт волео никакве наглине и претераности ни у ритму ни у мелодији ни у партитури певања ни у оркестру. Нема лудих скокова свих жица, или чекића, или гласова. Осећајни квалитет је у музици у звучности, не у налетима и препадима инструмената.

Желели бисмо још употпунити ову малу скицу Моцарта, подвлачећи у њему, после психолошке, и мистичну, тамну страну свих генија; неизбежну, јер генији знају вредности и невредности на непогрешан начин, и живе и раде у вечитој дисхармонији. Сви, и најведрији генији, имају тамне стране и пределе душа. Ја чекам кад ће неко написати оглед о тамној страни ведрога Гетеа. Видећете шта ћете читати! И у Моцарту је било тамнине, и то стално. Његов Ге-мол квинтет. тако пун јадања и плача, писан је у добре дане живота. Старом чича Хајдлу, кога је Моцарт оцем звао, и увек се с њим шалио, посветио је један од споменутих шест квартета, у којем је почетак мучно таман. Сетите се Идоменеа, трагичне опере младости Моцартове; трагичних хорова у тој опери. "Зволте мало пресвирати клавирске ствари, које су већином ведре, и устаћете са столице замишљени и мирни. Сетите се тамних ствари из симфонија, дакле из музике при којој се оставља овај свет, и тоне у чисто инструментално звучање. Цитирам овде саму себе кад кажем: звук уопште не садржи много радости.

Врло сложеној Моцартовој психи, која се често смеће с ума, не треба се чудити. Има за њу и општих разлога доста. Моцарт је Салцбуржанин, дете мистичне планине и древног царског и аристократског града. Сем тога, Немац, дакле тежак романтик, иако је Аустрија, мислим она музичка, ублажавала тамнине нечим грацилним и меким. Најзад, неким недовољно видљивим путем, ушло је у Моцарта много талијанског темперамента. И тако је Моцарт компоновао предањ с једне стране мистици германског слободног зидарства, а с друге стране се препуштао талијанској музичкој спонтаности, која, ако смемо тако рећи, воли понекад да пусти душу на улицу па шта буде. Моцартова Чаробна Фрула, коју су с одушевљењем слушали и Гете и Бетовен и Вагнер, пуна је сев рног мистичног стила, али ју је Моцарт израдио из два плана, и дао велику меру и тамном и ведром. У религиозној својој музици, слично, иде Моцарт од наивности једног малог католика, до небесно светлих звучања, рецимо, композиције Ave verum, која се у великом свету недељно бар једаред негде понавља. Цео Моцарт је дуо, тајан и ведар, једно звучно тесто, отеловљење свих инструмената, жица, метала, сухог дрвета.

Ето дакле Моцартових чипака и пена, које нису ни чипке ни пене, јер никада нису само површинске. Инспирација

Моцартова никада није горе, увек је негде дубоко закопана. Нежни, танушни Моцарт, под силом и величином своје композиције, потсећа на танушног египатског принца, сина сунца, који лежи дубоко у земљи, у малој собици, са гранчицом мирте на грудима, а надкривен ~~на~~ целом пирамидом.

Исидора Секулић.